

ΛΟΥΙΖΑ ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗ* - ΕΛΕΝΑ ΚΙΤΤΑ**

**ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΒΑΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΩΝ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ**

Ἡ Μουσειακὴ Συλλογὴ τοῦ Κέντρου Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (ΚΕΕΛ)¹ δημιουργήθηκε τὸ 1937². Τὸ ἴδιο ἔτος ἄρχισε καταγραφὴ τῶν ἀντικειμένων σὲ «Βιβλίον Εἰσαγωγῆς», ὅπου ἀναγράφεται ὁ αὐξων ἀριθμὸς, τὸ ὄνομα τοῦ καταθέτη, τὸ εἶδος τοῦ ἀντικειμένου, ὁ τόπος προέλευσης, ἡ ἡλικία του καὶ ἡ χρονολογία εἰσαγωγῆς. Ἀργότερα, τὸ 1960, προστέθη στὸ βιβλίο εἰσαγωγῆς ἕνα ἀκόμη πεδίο πληροφόρησης: ὁ τρόπος ἀπώθησης.

Οἱ πληροφορίες, ὅμως, αὐτὲς εἶναι συχνὰ ἐλλιπεῖς, ἀσάφεις ἢ ἀνυπαρκτές. Στὸ πεδίο «ὄνομα καταθέτη» ἀναγράφεται, γιὰ παράδειγμα, ὁ τίτλος τοῦ καταθέτη, ὅπως «διδασχάλισσα, λαογράφος» ἢ «γραφεῖο τοῦ Ἀρχείου, λαογράφος» ἢ «φοιτητῆς φιλολογίας» κ.ἄ. Στὸ πεδίο «εἶδος ἀντικειμένου» ἀναφέρεται ἡ ὀνομασία του, συνήθως ἡ τοπικὴ, μίᾳ στοιχειώδους περιγραφῇ καὶ συχνὰ ἡ ὕλη. Ἐνίοτε σημειώνεται καὶ ὁ ἀριθμὸς χειρογράφου τῆς λαογραφικῆς ἀποστολῆς πού σχετίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενο. Ὅταν πρόκειται γιὰ ἕνα σύνολο ἀντικειμένων, ὅπως παραδείγματος χάριν

* Ἀρχαιολόγος, ὑπεύθυνη τῆς ὀργάνωσης τῆς μουσειακῆς συλλογῆς, ἐπιστ. συνεργάτιδα τοῦ Κέντρου (ἐπὶ συμβάσει).

** Συντηρήτρια ἔργων τέχνης, ὑπεύθυνη συντήρησης, ἐπιστ. συνεργάτιδα τοῦ Κέντρου (ἐπὶ συμβάσει).

1. Ἡ ἐργασία ἔγινε μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῆς Διευθύντριας τοῦ Κέντρου κ. Αἰκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη τῆς ὁποίας ἡ οὐσιαστικὴ βοήθεια ὑπῆρξε πολὺτιμη καὶ καθοριστικὴ, μὲ τίς ὑποδείξεις καὶ τὸ συμβουλευτικὸ χαρακτῆρα της.

2. Διευθυντὴς τοῦ τότε «Λαογραφικοῦ Ἀρχείου» ἦταν ὁ μετέπειτα καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας καὶ ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Μόγας.

μιά φορεσιά που αποτελείται από 20 τεμάχια, όλα φέρουν τον ίδιο αυξαντα αριθμό και συνοδεύονται απλώς από γράμματα του αλφαβήτου (π.χ. 135α'-135στ'). Τέλος, μερικά αντικείμενα δεν είχαν ως σήμερα καταγραφεί.

Το 1995, στο πλαίσιο φροντιστηριακού μαθήματος της Λαογραφίας του Τμήματος Φιλολογίας του Παν/μίου 'Αθηνών, με πρωτοβουλία της Διευθύντριας Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη, έγινε από φοιτητές προσπάθεια καταγραφής των αντικειμένων σε δελτία αρχειοθέτησης, με αντιγραφή των στοιχείων του βιβλίου εισαγωγής, και ταξινόμηση των δελτίων κατά ένότητες ανάλογα με τη χρήση των αντικειμένων.

Το φθινόπωρο του 1996, ομάδα συντηρητών και μουσειολόγων με επικεφαλής την Διευθύντρια του Μουσείου 'Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης κ. 'Ελένη Ρωμαίου-Καρασταμάτη, επισκέφθηκε τη Συλλογή, κατέγραψε τα προβλήματα και πρότεινε την άμεση συντήρησή της.

Την άνοιξη του 1997, όταν οι συνθήκες το επέτρεψαν, τριμελής ομάδα αποτελούμενη από την Λουίζα Καραπιδάκη, αρχαιολόγο, την Κλεοπάτρα Φατούρου, μουσειολόγο και την 'Ελένη Κίττα, συντηρήτρια, ανέλαβε την συστηματική ταξινόμηση, τεκμηρίωση και αξιοποίηση της συλλογής, ώστε να καταστεί δυνατή η έκθεσή και απόδειξη της στους νέους χρόνους του χεριού της αδού Ηπίτου, με προδιαγραφές της σύγχρονης μουσειολογίας.

Τα αντικείμενα της συλλογής, περίπου 1000 τεμάχια, προέρχονται κυρίως από δωρεές, αγορές ή λαογραφικές αποστολές των έρευνων του ΚΕΕΛ στην 'Ελλάδα και στην Κύπρο. Τα περισσότερα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης αλλά και περίτεχνες φορεσιές, κοσμήματα, μουσικά όργανα κλπ., είναι σπάνια και όρισμένα μεγάλης πολιτιστικής αξίας. 'Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μία από τις λίγες λαογραφικές συλλογές στην 'Ελλάδα, που τα αντικείμενά τους δεν έχουν επιλεγεί για αισθητικούς και συναισθηματικούς λόγους, αλλά για καθαρά επιστημονικούς³.

'Η συγκέντρωση αντικειμένων δεν είναι ωστόσο αυτοσκοπός μιās συλλογής. 'Η διατήρηση, ή τεκμηρίωση και προβολή της είναι απαραίτητα συνακόλουθα για να εκπληρωθεί ο βασικός σκοπός, που είναι ή μελέτη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. 'Η αντίληψη των συλλογών-άποθηκων έχει πρό πολλού ξεπεραστεί⁴. 'Η έρευνα, ή έ-

3. Γεώργιος Σπυριδάκης, 'Οδηγία προς συλλογήν Λαογραφικής ύλης, 'Επετηρίς του Λαογραφικού 'Αρχείου, τόμ. ΙΓ'-ΙΔ' (1960-1961), 'Αθήναι 1962, σελ. 73-147. Βλ. γενικότερα: Πρακτικά Συνάντησης Λαογραφικών Μουσείων των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. 'Ο ρόλος των λαογραφικών μουσείων στα πλαίσια της 'Ενωμένης Ευρώπης ('Αθήνα, 1-5 'Οκτωβρίου 1992), 'Αθήνα 1994, (στο έξης: Πρακτικά μουσείων των χωρών της Ευρώπης).

4. Χριστόφορος Βαλλιάνος, Τα 'Εθνογραφικά μουσεία στην Ευρώπη. 'Η πολιτι-

νημέρωση, ή σωστή ταξινόμηση, ή δημοσίευση και βέβαια ή συντήρηση και διαφύλαξη πρέπει να είναι ο τελικός στόχος. Η αποθήκευση και η έκθεση μιᾶς συλλογῆς πρέπει να είναι λειτουργική και με επιστημονικές προδιαγραφές. Επίσης η συλλογή πρέπει να συνοδεύεται από τεκμηριωτικό υλικό (φωτογραφικό υλικό, βιβλιογραφία, αντίστοιχα παραδείγματα, ταινίες, κασέττες ήχου, χειρόγραφα, υλικό από επιτόπιες έρευνες κ.ά.), έτσι ώστε να είναι προσβάσιμη τόσο στο ευρύ κοινό όσο και στους ειδικούς επιστήμονες.

Ένα από τα κύρια προβλήματα τῆς συλλογῆς τοῦ ΚΕΕΛ ἦταν πάντα ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος φύλαξής της. Ἡ ἔλλειψη κατάλληλου ἀποθηκευτικοῦ, ἐκθεσιακοῦ χώρου, ἐργαστηρίου συντήρησης σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀπουσία συμβούλου-μουσιολόγου καὶ συντηρητῆ, ὁδήγησαν ἀργὰ καὶ σταδιακὰ στὴ φθορὰ τῶν ἀντικειμένων, ἀκόμα καὶ στὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ ὀρισμένων, κυρίως τῶν ὀργανικῶν υλικῶν, ποὺ εἶναι καὶ πιὸ εὐαίσθητα στὸ χρόνο καὶ στὶς περιβαλλοντικὲς συνθῆκες. Ἡ συλλογὴ στὴν πραγματικότητά ἦταν παραμελημένη. Τὰ περισσότερα ἀντικείμενα ἦταν τοποθετημένα σ' ἓνα δωμάτιο κλειστὸ συνήθως, μὲ γυάλινους τοίχους, συχνὰ χωρὶς τοὺς κωδικοὺς ἀριθμοὺς ποὺ τὰ συνόδευαν καὶ κατὰ συνέπεια χωρὶς τὴν ταυτότητά τους. Ὁ χώρος, χωρὶς κλιματισμὸ καὶ ἐκπαύση, ἐκτεθειμένος στὴν ὑγρασία τὸν χειμῶνα καὶ στὴ ξεσὴτὴ τὸ καλοκαίρι, ἦταν ὁδικὸς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μικροοργανισμῶν καὶ ἐντόμων⁵. Μόνον ἑπτὰ ξύλινα προθήκες (τέσσερις μεγάλες καὶ τρεῖς μικρές) καὶ μία μεταλλικὴ ντουλάπα παρείχαν μερικὴ προστασία σὲ ἓνα μέρος τῆς συλλογῆς, κυρίως στὶς παραδοσιακὲς φορεσιές, στὰ μουσικὰ ὄργανα, σὲ μερικὰ ὑφαν-

στικὴ τους σημασία, ἡ σημερινὴ κατάσταση, προτάσεις γιὰ ἀναδιάρθρωση, Πρακτικὰ Α' Συνάντησης Λαογραφικῶν Μουσείων τῶν χωρῶν τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης, ὁ.π., σ. 77-85. Robin Gzyhdof, Πρὸς μιὰ κοινὴ πολιτιστικὴ κληρονομιά: ὁ ρόλος τῶν μουσείων σὲ μιὰν Ἑνωμένη Εὐρώπη, Πρακτικὰ Μουσείων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, σελ. 119-130, Λαογραφικὰ Μουσεία στὴν Ἑλλάδα: Μορφές - Εἰζέλιξη - Προοπτικές, Ἐπιστημονικὸ συμπόσιο (Ἀθήνα 1988), Ἀθήνα 1997, Conseil de l'Europe, Le Conseil de l'Europe et le patrimoine culturel, Strasbourg 1991, p. 31, D. Chevallier et I. Chiva, L'introuvable objet de la transmission, Savoir-faire et pouvoir transmettre, Actes des rencontres de Royaumont, Ministère de la Culture et de la Communication, Maison des Sciences de l'Homme, Paris, Conseil de l'Europe, σ. 1-11, du même, Des métiers qui disparaissent, Universalia, Paris 1991, σ. 313-316.

5. Πράγματι, μπαίνοντας γιὰ πρώτη φορὰ στὸν ἀποθηκευτικὸ χῶρο ἀντίκριζε κανεὶς ἓνα φυσικὸ χαλὶ σχηματισμένο ἀπὸ κουκούλια καὶ ξυλοφάγα ἔντομα (κοινῶς σαράκι), τὰ ὁποῖα εἶχαν βρεῖ τροφή στὰ ὀργανικὰ υλικά τῆς συλλογῆς (παραδοσιακὰ ψωμιὰ καὶ κουλουῖρες, ξύλινα λαογραφικὰ ἀντικείμενα, ψαθωτά, παραδοσιακὲς φορεσιές, ὑφαντὰ καὶ κεντήματα) καὶ ἀνενόηλητα συνέχιζαν τὴν ἀναπαραγωγὴ τους καὶ κατὰ συνέπεια τὴν καταστροφικὴ τους δράση.

τά και στίς διακοσμημένες κουλουῖρες. Ἡ κακή αὐτὴ κατάσταση τῶν ἀντικειμένων ἔκανε ἀναγκαία τὴν ἄμεση καὶ δραστικὴ ἐπέμβαση σὲ σωστικὰ μέτρα:

- Φωτογράφιση τοῦ χώρου καὶ τῆς μουσειακῆς συλλογῆς.
- Καθαρισμὸ τοῦ χώρου.
- Ἐπιφανειακὸ καθαρισμὸ τῶν ἀντικειμένων ἀπὸ σωματίδια σκόνης καὶ ἀκαθαρσιῶν.
- Καταμέτρηση τῶν ἀντικειμένων.
- Ταύτιση τῶν ἀντικειμένων.
- Περιγραφή τῆς ἀρχικῆς κατάστασης.
- Ταξινομήση τῶν ἀντικειμένων καθ' ὕλην.
- Προσωρινὴ ἐπέμβαση μὲ ἀντισκωριακὲς ταμπλέτες γιὰ τὴν ἐπιβράδυνση τῆς καταστροφικῆς δράσης τῶν ἐντόμων.
- Μεταφορὰ τῆς συλλογῆς (ἐκτός τῶν μουσικῶν ὀργάνων) στὸ νέο κτίριο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας στὴν ὁδὸ Ἡπίτου 3, γιὰ τὴ διεξαγωγὴ ἀπεντόμωσης⁶ μὲ ἄζωτο (N¹).

Οἱ ἐργασίες καταγραφῆς τῆς μουσειακῆς συλλογῆς συμπληρώθηκαν μὲ τὴ σύνταξη καταλόγων, δελτίων, εὐρετηρίων καὶ ὑποκαταλόγων γιὰ τὴν καλύτερη καὶ ἀμεσότερη πρόσβαση στὰ ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς ὅπως:

- Εὐρετήριο μὲ τὴν ἀκριβὴ θέση τοῦ κάθε ἀντικειμένου, τόσο στὸν χώρο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, ὅσο καὶ στὴν ἀποθήκη τῆς ὁδοῦ Ἀρζοπαγίτου⁷.
- Εὐρετήριο μὲ τὰ ἀντικείμενα ποὺ δὲν εἶχαν ἀριθμηθεῖ οὔτε καταγραφεῖ ποτέ.
- Σύνταξη εὐρετηρίου μὲ τοπικὲς ὀνομασίες.

Παράδειγμα:

ΠΟΔΙΑ (ΠΟΔΕΑ)

Ἀττική: καλτσοσκούτι

Μεσόγεια: μισοποδιά, «ποδέ με κλίντε»

Ἡπειρος: ξωτραχηλιά, ποδιά

Πωγώνι: σαγιακοποδιά

Θεσσαλία: τσόχινη

(Καραγκούνηδες) πεστιμάλι («πεστιμάλ'), χρυσὴ ποδιά

6. Τὰ μουσικὰ ὄργανα συντηροῦνται ἤδη μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια τοῦ Μουσείου Λαϊκῶν Ὀργάνων ἀπὸ τὴν εἰδικὴ συντηρήτρια κ. Ἐλίζα Πολυχρονιάδου. Συντηροῦνται ἐπίσης τὰ ὑφασμάτινα ἀντικείμενα ἀπὸ τὴν εἰδικὴ συντηρήτρια ὑφάσματος κ. Καλλιόπη Καβάσιλα.

7. Ὅρισμένα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς ἔχουν καταστραφεῖ ἀνεπανόρθωτα. Στὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ὑπάρχει ἐπίσης ἡ σημείωση ὅτι μερικὰ χάθηκαν καὶ «ἐφθάρησαν» τὴν περίοδο τοῦ πολέμου ἢ τῆς κατοχῆς.

Θράκη *πιτσόγκα, μισάλα*

Ἀνατολική *ποδιά*, *ποδὲ μπάρδε*, *ποδὲ νουσσερίσε*, *πόδε*, *πελούζι*, *μπρουσένια*,
μπροστοποδιά

Ἔβρος *μεσάλες*

(*Σαρακατσάνοι (Θράκης)* *ροῦχο*, *παναούλα νυφική*)

Σουφλί *θυμιατή*, *χαλένια*

Ἰόνια *νησιά* *Κέρκυρα* *βελένια*

Κρήτη *μπροστέλα*, *μπροτσέλα*, *μπροστοποδιά*, *μαντήλα*

Μακεδονία *κίσταλα*

(*Βλάχοι*) *βλασιιώτικη*

(*Ἀνατολική*)

Σέρρες *σκουτὶ*

(*Κεντρική*)

Νάουσα *πρέγατς*

(*Δυτική*) *Φλώρινα* *φούτα*, *Κοζάνη* *φούτα*, *Λαζαρίνικη*, *μαΐσια*

Πελοπόννησος *μπροστέλα*, *πόδε* *κοιτίκη*

Κορινθία *κολονάτη*

Πόντος *φούτα*

Στερεά *Ἑλλάδα* *ξωτραχηλιά*, *ποδιά*

Φθιώτιδα *ρούχινη*

Ἀταλάντη *ρουχένια*

Εὔβοια *φέλλινη*

ΑΘΗΝΩΝ

Σύνταξη *εὐρετηρίου* μετὰ τὰς τεχνικὰς κατασκευὰς τῶν ἀντικειμένων τῆς συλλογῆς.

Παράδειγμα: **ΤΕΧΝΙΚΗ - ΥΦΑΝΤΟ**: *ἀπολυτό*, *δεξιμάτο*, *δίμιτο*, *διπλὸ πανί*, *κί-
λίμια*, *κλωστά*, *κουβαριαστά*, *κουσκουσσελίδικο*, *μασουρωτά*, *μονὸ πανί*, *ξεφαδια-
στά*, *«τὰ πολύτιμα»*, *ρασές*, *σανιδωτά*, *σπαθωτά*, *στρεπτά*, *συρτά*, *τριοπατήτηρο*,
χυτά, *«ὑφαντὰ μετὰ θηλιές»* κ.λπ.

Παράδειγμα ὑποκατηγορίας στὸ λῆμμα:

ΤΕΧΝΙΚΗ - ΥΦΑΝΤΟ - μετὰ θηλιές:

βεργωτά / *περαστά* μετὰ τὴν *βέργα* (*Δυτικὴ Μακεδονία*).

θηλωτά (*Χαλκιδική*).

κουσκουσσελίδικα (*Κρήτη*).

ναρθήκια (*Βυζαντινά*).

σκουλωτά (*Θράκη*).

φλοκωτά / *φλοκιστά* (*Μακεδονία*, *Ρουμλούκι*) κ.ἄ.

Εὐρετήριο ὑφαντῶν ἀνάλογα μετὰ τὸ διάκοσμο (χρῶμα καὶ σχέδιο):

ΥΦΑΝΤΟ - ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ

Λουριαστά, λουρωτά, άραδωτά, λουράτα, ταρακλιά, χτενωτά, γεράνια, καμπωτά, κλουβωτά, καφασούδια, ψηφωτά, κουταλίδικα, δεξιμάτα, σκεμπελίδικα, ούγιαστά, κενάρια, τσοσμέδες, γκιολίδικα, άνταμωτά, νταβανωτά, σαντρατσωτά, μαρμαροδίμιτο, βυζαντινά, ξοπλιαστό, ξεβλαντι κλπ.

— Συγκέντρωση πληροφοριών για τὰ άντικείμενα από τὰ χειρόγραφα του ΚΕΕΛ.

Ἡ ἀναζήτηση αὐτή, ἡ ὁποία τεκμηριώνει τὴ σχέση τῶν ἀντικειμένων μετὰ τὰς τεχνικές τους, τὸν τρόπο κατασκευῆς τους, τὴ χρήση τους, καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα μετὰ τὰ ὁποῖα συνδέονται, εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμη γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ ἐθνογραφικοῦ ὕλικου.

— Βιβλιογραφικὴ ἔρευνα γιὰ τὴν τεκμηρίωση τῶν ἀντικειμένων τῆς συλλογῆς.

Στὴν ἀρχὴ ἔγινε ἡ ἐπιλογὴ ἐνδεικτικῆς βιβλιογραφίας κατὰ κατηγορίαν, ἀνὰ τεχνικὴ κ.λπ. καὶ ἀργότερα ἀρχισε ἡ συστηματικὴ ἔρευνα κατὰ μουσειακὸ εἶδος⁸.

— Δημιουργία μιᾶς στοιχειώδους μουσειολογικῆς βιβλιοθήκης⁹.

— Συστηματικὴ ἀκόμη ἔρευνα ἔγινε γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς συντήρησης τῶν ἀντικειμένων καὶ ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ στὰς προβληματικὰς περιπτώσεις προχωρημένων φθορᾶς καὶ ἀποσύνθεσης τῆς συλλογῆς (ἀβιά, ψωμιά, ὀρισμένα ὑφάσματα καὶ ὑφαντά).

— Εὐρετήριο μετὰ τὰ ἀντικείμενα ποὺ χρειάζονται ἐξέταση ἀπεντόμωσης.

— Ἐρευνα στὴν ἐλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία γιὰ τὴ συντήρηση.

— Κατάλογος βιβλίων ποὺ ἀφοροῦν στὴ συντήρηση, γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ΚΕΕΛ.

— Ἐγινε ἐπίσης μελέτη καὶ καταγραφὴ τῶν ἰδανικῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν¹⁰

8. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου κατὰ τὴν βιβλιογραφικὴ μας ἀναζήτηση οὐσιαστικὴ ὑπῆρξε ἡ πρόθυμη βοήθεια τοῦ ἐρευνητῆ τοῦ Κέντρου κ. Παναγιώτη Καμηλάκη.

9. Σ τ. Α. Παπαδόπουλος - Μ. Εὐθυμίου, Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ ἐθνογραφικοῦ μουσείου, Ἐθνογραφικά 1, Νάυπλιο 1978, σελ. 175-180.

10. Ράνια Τσιτσιλώνη, Ἀποθήκευση καὶ ἐκθεση ξύλινων ἀντικειμένων. Περιβαλλοντικὲς συνθῆκες, τρόποι καὶ ὕλικά, Πρακτικὰ Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Συντήρησης Λαογραφικῶν Ἀντικειμένων (Ἀθήνα 7-10 Νοεμβρίου 1988), Ἀθήνα 1991, (στὸ ἐξῆς: Πρακτικὰ Συντήρησης), σελ. 49-52, Μαρὶνα Λυκιαρδοπούλου, Προληπτικὴ συντήρηση στὰ μουσεῖα: ἔλεγχος τοῦ περιβάλλοντος, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 43-45, Νίκος Μίνωας, Φορητὰ ἔργα ζωγραφικῆς: διατήρηση καὶ προστασία, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 19-20, Στέργιος Στᾶσινοπούλος, Δομὴ καὶ συμπεριφορὰ τοῦ ξύλου, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 31-34, Ἰωάννα Κωνσταντίνου, Συντήρηση χαρτιοῦ ἢ σωστὴ προστασία τῶν χάρτινων ἐκθεμάτων, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 63, Γεωργιάνα Μωραΐτου, Συντήρηση λαογραφικῶν κεραμεικῶν, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὅ.π., σελ. 71-73, Κωνσταντῖνος Καβάσιλας, Εἰσαγω-

διατήρησης τῶν ἀρχαϊκῶν καὶ μουσειακῶν ὑλικῶν τοῦ ΚΕΕΛ, πού θά στεγάσει τὸ κτίριο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας στὴν ὁδὸ Ἡπίτου 3, ὅπου σὲ συνεργασία μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα-μελετητὴ θά διαμορφωθοῦν εἰδικοί χώροι, πού θά πληροῦν τὶς προϋποθέσεις αὐτές.

Παράλληλα μὲ τὶς πρῶτες ἐπεμβάσεις διάσωσης τῆς συλλογῆς ἄρχισε ἡ τεκμηρίωσή της καὶ ὁλοκληρώθηκε ἡ θεματικὴ ταξινόμησή της σὲ τρεῖς κύριες κατηγορίες¹¹. Οἱ ἐνότητες πού περιλαμβάνονται εἶναι οἱ ἑξῆς:

A. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Οἱ τεχνικὲς παραγωγῆς
Οἱ τεχνικὲς μεταποίησης
Οἱ τεχνικὲς κατανομῆς
Χρήση

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Λατρεία
Ἑπικοινωνία
Κοινωνικὴ ὁργάνωση

Π. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ
Μουσικὴ

Τραγούδια, παροιμίες, παραμύθια κ.λπ.

ΑΘΗΝΩΝ

Σύμφωνα μὲ αὐτὲς τὶς κατηγορίες καὶ τὶς ὑποδιαίρέσεις τοὺς δημιουργήθηκε ἓνα δέντρο πληροφοριῶν καὶ ἐγινε σχεδιασμός βάσης δεδομένων στὸν Η/Υ γιὰ τὴν ψηφιακὴ ἀρχειοθέτηση τῆς συλλογῆς. Παράλληλα ἐγιναν καὶ ἄλλα ἐπιμέρους «δέντρα πληροφοριῶν» γιὰ τὴν καλὺτερη λειτουργία τοῦ προγράμματος, ὅπως γιὰ τὶς ὕλες

γὴ στὴ συντήρηση τοῦ ὑφάσματος, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 75-78, ICOM, Προληπτικὴ συντήρηση στὰ μουσεῖα, ἔλεγχος τοῦ φωτισμοῦ, ἔλεγχος τοῦ κλιματισμοῦ, Ἀθήνα 1995, σελ. 16-37, Βασιλικὴ Χατζηγεωργίου, Ὁδηγὸς Προληπτικῆς Συντήρησης Φωτογραφικῶν Ἀρχεῖων καὶ Συλλογῶν, Ἀθήνα 1995, Γ. Ἀλεξίου - Μ. Λυκαρδόπουλου, Ἡ προστασία τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς. Περιβαλλοντικὲς παράμετροι καὶ συντήρηση, Πρακτικὰ Α' Συνάντησης Μουσειολογίας (Ἀθήνα, 29-31 Ὀκτωβρίου 1984), Ἀθήνα 1987, σελ. 158-168.

11. Στ. Παπαδόπουλος, Ὁργάνωση καὶ λειτουργία ἐνὸς σύγχρονου ἐθνογραφικοῦ μουσείου, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 138-158, Ἐλ. Ρωμαίου - Καρασταμάτη. Συγκρότηση καὶ ὁργάνωση τῆς Λαογραφικῆς συλλογῆς, Λαογραφικά μουσεῖα καὶ συλλογές. Ὁργάνωση-Λειτουργία, Ἀθήνα 1985, σ. 29-34, Γιῶργος Σπέης, Παραδοσιακὲς τέχνες καὶ ἐπαγγέλματα, Ἀθήνα 1995, Στέφ. Ἡμελλος - Αἰκ. Πολυμέρου - Καμηλάκη, Παραδοσιακὸς ὑλικὸς βίος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ (Ερωτηματολόγιο), ἔκδ. Κέντρου Ἑρεῖνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀρ. 13, Ἀθήνα 1983, Γ. Οἰκονομάκη - Παπαδόπουλου, Καταγραφή Ἐθνογραφικῶν Συλλογῶν τοῦ ΠΑΙ, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 169-174.

τῶν ἀντικειμένων, τὶς πολιτισμικὲς ἐνότητες, τὴ διοικητικὴ διαίρεση τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου. Παράδειγμα, στὴ βάση δεδομένων γιὰ τὶς ὕλες¹²:

Α'. Ὅργανικες ὕλες:

1. Φυτικῆς προέλευσης: Ξύλο, ὕφασμα (βαμβάκι, λινάρι, καννάβι, σπάρτο), καλάμι, ψαθί, χαρτί.

2. Ζωικῆς προέλευσης: Κερί, δέριμα, ὄστρακο, κόκκαλο, κέρατο, ὕφασμα (μαλλί, μετάξι).

Β' Ἀνόργανες ὕλες:

Μέταλλο, πέτρα, κεραμικό, γυαλί, γύψος.

Τέλος μὲ βάση τὴν ἔρευνα, τὶς καταγραφές, τὶς ταξινομήσεις καὶ τὶς βάσεις δεδομένων σχεδιάστηκε ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς προγραμματιστὲς¹³ ἓνα δελτίο, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο γίνεται τώρα ἡ ψηφιακὴ ἀρχειοθέτηση τῶν ἀντικειμένων τῆς συλλογῆς. Τὸ δελτίο αὐτὸ περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς πεδία:

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ
ΑΚΑΔΗΜΙΑ
Γενικές πληροφορίες

— Κωδικὸς δελτίου

(ἀφορᾷ μόνον τὸν Η/Υ).

— Εἶδος - χαρακτηρισμὸς ἀντικειμένου

Αὐτὸ τὸ πεδίο συνδέεται μὲ τὸ δέντρο πληροφοριῶν ποὺ περιέχει τὴ γενικὴ κατηγορία, τὴν κατηγορία, τὴν εἰδικὴν κατηγορία, τὴν ὑποκατηγορία, τὸ εἶδος καὶ τὴν

ΑΘΗΝΩΝ

12. Καλλιόπη Καβάσιλα, Διατήρηση - Συντήρηση ὑφασμάτων, Πρακτικά Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Λαογραφικὰ μουσεῖα καὶ συλλογές. Ὁργάνωση - Λειτουργία, (Ἀθήνα 7-10 Μαΐου 1985), Ἀθήνα 1988, σελ. 37-40 (στὸ ἑξῆς Πρακτικά Λαογραφικὰ Μουσεία...), Ράνια Τσιτσιλῶνη, Προστασία - Διατήρηση - Συντήρηση τοῦ ξύλου, τῆς ἰδίας. Προστασία καὶ συντήρηση τοῦ μετάλλου, σελ. 41-46, Κων. Ἀσημένιος, Προβλήματα καὶ συντήρηση τοῦ ὀργανικοῦ ὕλικου — ἰδιαιτέρως τοῦ δέρματος, Πρακτικά Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Συντήρησης Λαογραφικῶν Ἀντικειμένων (Ἀθήνα 7-10 Νοεμβρίου 1988), Ἀθήνα 1991, σελ. 59, Ἰ. Δημοπούλου - Γ. Ἡλιοπούλου, Ἀνόργανη Χημεῖα, Ἀθήνα 1986, σελ. 6-10, Ἐλ. Ἰωακείμογλου, Τὰ ὀργανικὰ ὕλικά στὴν τέχνη καὶ τὴν ἀρχαιολογία, Ἀθήνα 1993, σελ. 85, 90, 123. Ἰωάννης Σμιρλιῆς, Πληροφορικὰ Συστήματα Ἐθνολογικῶν Μουσείων, Βῶροι 1989.

13. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν πολύτιμη καὶ πολύπλευρη βοήθειά τους στὸν σχεδιασμὸ τῆς βάσης δεδομένων τοὺς προγραμματιστὲς τῆς Ἑταιρίας Systema Τάσο Χαρίση καὶ Μανόλη Γκοιμίση.

ονομασία του αντικειμένου. Δεν υπάρχει ή δυνατότητα ελεύθερου κειμένου αλλά ή δυνατότητα προσθήκης νέων κόμβων¹⁴.

— Τοπική ονομασία

Συνήθως στα αρχεία του ΚΕΕΛ (βιβλίο εισαγωγής και χειρόγραφα) τα αντικείμενα έχουν καταγραφεί μόνον με την τοπική τους ονομασία. Το πεδίο αυτό δίνει τη δυνατότητα γραφής περισσότερων από μία τοπικών ονομασιών.

— Άριθμός Βιβλίου Εισαγωγής

Ο αριθμός εισαγωγής γράφεται πάνω σε κάθε αντικείμενο. Τα αντικείμενα καταχωρήθηκαν με τους αριθμούς του βιβλίου εισαγωγής. Στην περίπτωση που δύο αντικείμενα έφεραν τον ίδιο αυξαντα αριθμό, στο ένα από τα δύο δόθηκε νέος αριθμός. Το ίδιο και στην περίπτωση που ένα σύνολο αντικειμένων έφερε έναν μόνον αριθμό εισαγωγής, όπως στις φορεσιές.

— Παλαιός αριθμός

Σε όρισμένα αντικείμενα υπάρχουν παλαιότεροι αριθμοί, όπως στην περίπτωση που φέρουν τον ίδιο Α/Α, επειδή προέρχονται από άλλες συλλογές ή επειδή υπάρχει διπλή αρίθμηση εκ παραδρομής.

— Εθνολογική ομάδα

Οι πολιτιστικές ενώσεις έχουν ορισθεί σε συνεργασία με έρευνητές¹⁵ του Κέντρου και είναι ίδιες με αυτές των άλλων βάσεων δεδομένων του.

— Αύθεντικότητα

Γνήσιο, αντίγραφο, ομοίωμα, μικρογραφία, μακέτα κ.ά.

— Περιγραφή¹⁶

Το κείμενο είναι ελεύθερο. Ο τρόπος περιγραφής είναι σύντομος, λεπτομερής,

14. Παράδειγμα: Γενική κατηγορία: Ύλικός βίος, Κατηγορία: Γεωργία, Ειδική Κατηγορία: Άμπελουργία, Ύποκατηγορία: Κλάδεμα, Είδος: Έργαλειο, Όνομασία: Κλαδευτήρι.

15. Πολύτιμη, για τη σύνταξη αυτού του καταλόγου, υπήρξε ή βοήθεια όλων των ερευνητών του ΚΕΕΛ.

16. Système Descriptif des Objets Domestiques Français, Musée national des arts et traditions populaires, Centre d'ethnologie française, éditions des Musées Nationaux, Paris 1977, Typologies du vêtement et du couvre-chef. Matières, morphologie, décor. Aspects culturels, Editions des Musées Nationaux, Paris 1988, Nicole de Reynies, Le mobilier domestique, vocabulaire typologique, principes d'analyse scientifique, Paris 1967.

ἀκριβής, με συγκεκριμένη σειρά και με αποφυγή επανάληψης τῶν στοιχείων που ἀναφέρονται σὲ ἄλλο πεδίο, ὅπως τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος κλπ¹⁷.

Κ α τ α σ κ ε υ ῆ

— Τόπος

Τὸ πεδίο αὐτὸ συνδέεται με τὴ βάση δεδομένων τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτη. Οἱ πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, εἴτε ἀπὸ τὸ βιβλίο εἰσαγωγῆς, εἴτε ἀπὸ διάφορες δημοσιεύσεις.

— Χρόνος

— Διαστάσεις ("Υψος, μῆκος, πλάτος)

— Βάρος

— Τεχνικὴ

— Τεχνίτης

— Ὑλὴ

Χ ρ ῆ σ η

— Τόπος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

— Χρόνος
— Λειτουργία

— Νέα χρήση

ΑΘΗΝΩΝ

Σημειώνονται οἱ πολλαπλὲς χρήσεις τοῦ ἀντικειμένου, καθὼς καὶ οἱ ἐπάλληλες χρήσεις τοῦ [Παράδειγμα: ἡ τσαμπουσιά, Λ/Α 785, εἶναι μουσικὸ ὄργανο ἀλλὰ συγχρόνως δοχεῖο μεταφορᾶς καὶ μέτρησης].

Ἐ π ό κ τ η σ η

— Τόπος

— Χρόνος

— Τρόπος ἀπόκτησης

Τὰ ἀντικείμενα προέρχονται ἀπὸ δωρεὰ ἢ ἀγορὰ καὶ σπάνια ἀπὸ παρακαταθήκη.

— Δωρητὴς ἢ πωλητὴς

Παράλληλα μπορεῖ νὰ προστεθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μεσολαβητῆ γιὰ τὴν ἀγορὰ ἢ τὴν δωρεὰ, ποὺ συνήθως πρόκειται γιὰ τὸν ἐρευνητή.

— Ἀξία / Ἀριθμὸς παραστατικοῦ

17. L'Art Populaire à travers quelques ouvrages, Société des Amis de la Bibliothèque Forney, Paris 1980, 59pp. (Catalogue d'ouvrages traitant de l'art populaire par pays, réalisé par la société des amis de la bibliothèque Forney et la société d'encouragement aux métiers d'art).

Έρευνα

— Έρευνήτης / Χρόνος έρευνας / Είδος έρευνας

Συνήθως τὰ αντικείμενα προέρχονται από αποστολές τῶν έρευνῶν τοῦ Κέντρου καὶ εἶναι γνωστὸς ὁ χρόνος τῆς έρευνας καὶ τὸ εἶδος.

— Συλλέκτης

— Πληροφοριοδότης

Στὰ χειρόγραφα ἀναφέρεται συχνὰ τὸ ὄνομα τοῦ πληροφοριοδότη καὶ ἡ ιδιότητά του, π.χ. ὁ τάδε... παπὰς τοῦ χωριοῦ... τὸ ἔτος... ἡλικία...

— Συντάκτης

— Χρόνος σύνταξης

Τεχνικὸ δελτίο

— Φωτογραφία

Ἡ βάση δεδομένων τῆς μουσειακῆς συλλογῆς θὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ψηφιακὴ ἀρχειοθέτηση τοῦ φωτογραφικοῦ ἀρχείου¹⁸. Ἐνα ἀντικείμενο δὲν θὰ συνοδεύεται μόνον ἀπὸ τὶς φωτογραφίες του (διάφορες ὀψεις, λεπτομέρειες κ.λπ.), ἀλλὰ ἀπὸ ἀπεικονίσεις ἐθίμων, τελετουργιῶν καὶ τοῦ τρόπου χρήσης του.

Θῆκες ἡχο-ταινίας, νῆσο, σχεδίου, διαφανείων, ἀνηθικών.

Ἀναλυτικὰ στοιχεῖα στὴ βάση δεδομένων τοῦ φωτογραφικοῦ ἀρχείου.

Φάκελοι

— Φάκελος συντήρησης

Παραπομπὴ σὲ ἀντίστοιχο ἀναλυτικὸ δελτίο συντήρησης.

— Τεχνικὸς φάκελος

Ἀφορᾷ τὰ ὀπτικοακουστικὰ μέσα ποὺ συνοδεύουν τὴν ἀρχειοθέτηση.

Θέση

— Τοποθεσία

Δηλώνεται ἡ ἀκριβὴς θέση τοῦ ἀντικειμένου, ἐκθεσιακὸς χώρος (αἴθουσα, προθήκη), ἀποθήκη (ἐρμάριο), ἐργαστήριο συντήρησης.

Υπόλοιπα

— Παρατηρήσεις

— Ἐκθέσεις

— Βιβλιογραφία

18. Μετὰ τὴν πρώτη ταξινόμηση τῶν ἀντικειμένων ἡ δημιουργία ἑνὸς ὁργανωμένου φωτογραφικοῦ ἀρχείου ἄρχισε νὰ γίνεται ἀπαραίτητη καὶ τὸ ἕνα μέλος τῆς τριμελοῦς ὁμάδας (ἡ μουσειολόγος Κλεοπάτρα Φατούρου) ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴ δημιουργία του.

Τὰ δελτία αὐτά, θὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὶς ὑπόλοιπες βάσεις δεδομένων τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, μὲ τὴν κοινωνικὴ ὁργάνωση, τὸν ὕλικό βίο, τὰ παραμῦθια, τὴ μουσικὴ καὶ τὰ τραγούδια, τὰ χειρόγραφα, τὰ αἰνίγματα, τὸ φωτογραφικὸ ἀρχεῖο, τὴ βιβλιοθήκη, τὴν εἰκόνα (video), τὸν ἦχο κ.ἄ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀξιοποιεῖται τὸ ἀρχεῖο ὕλικό τοῦ ΚΕΕΛ, οἱ πληροφορίες κάθε δελτίου πολλαπλασιάζονται καὶ τὸ ἀντικείμενο ἀποκτᾷ τὴ μέγιστη σημασία του καὶ τὴν ἀξία του στὸ χῶρο τῆς ἔρευνας.

Μὲ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς διαδικασίας τῆς ψηφιακῆς ἀρχειοθέτησης τῆς συλλογῆς, μέσα ἀπὸ ἔρευνα, τεκμηρίωση καὶ ἐθνολογικὴ μεθοδολογία¹⁹, ἡ πολύμορφη καὶ ἰδιότυπη αὐτὴ μουσειακὴ συλλογὴ ἀξιοποιεῖται καὶ θὰ ἀποτελέσει μίαν ἐκθεση-παράρτημα τοῦ Κέντρου, ἕνα ζωντανὸ πόλο ἐλξης στὴν ἐρευνητικὴ ἐργασία του.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν προγραμματισμένων ἐργασιῶν, τόσο τὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα, ὅσο καὶ οἱ περιοδικὲς ἐκθέσεις θὰ μποροῦν νὰ γίνουν πραγματικότητα.

Ὁ βασικὸς στόχος εἶναι ἡ ὁλοκλήρωση τῆς τεκμηρίωσης τῶν ἀντικειμένων, ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς συλλογῆς μὲ ἄλλα ἀντικείμενα ἢ ἄλλο ὕλικό τεκμηρίωσης, ἡ σωστὴ ἐκθεση στὸ νέο χῶρο τοῦ Κέντρου καὶ ἡ ἐκκίνηση ἐνὸς ἀναλυτικοῦ ἐπιστημονικοῦ καταλόγου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ γίνῃ ἐκκίνηση ἡ συμβολὴ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ στὴ διάσωση ἐθνογραφικῶν ἀντικειμένων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

19. Ἐγχειρίδιο γιὰ τὴν τεκμηρίωση τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν 1998, (Ἀθήνα 1998), ἐκδ.

Ἑλληνικοῦ τμήματος Διεθνoῦς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) σελ. 1-39.